

gegaan. Hoe lang het geduurd heeft voor Julian Beck en Judith Malina in het Sportpaleis in Berlijn zijn opgetreden! Grotowski is hooguit één keer geweest, terwijl Amerika of Engeland hem wel hebben gehad. Dat hebben ze geweerd, net zoals ze nu de Japanse auto weigeren. Maar ze hebben een sterke theatertraditie. Terwijl ze met Stein te Bremen het repertoire-theater ontwikkelden, hadden wij onze ogen gericht op de avant-garde, op Chaikin, Grotowski, The Open Theatre, André Gregory, The Manhattan Project, Living Theatre, ... De een was al een betere epigoon dan de andere."

Holderdebolder

Na Grotowski, na Camera Obscura, na Duitsland ook, kom je in Nederland. Heb je in Rotterdam die impuls van de avant-garde kunnen verzoenen met het runnen van een grote schouwburg?

"Niet helemaal. Het gezelschap is te heterogeen. Ik heb het gevoel dat k een jaar te vroeg ben begonnen, beetje holderdebolder, te onstuimig van mijn kant. Van bij de eerste repetitie was er al grote ruzie, waaruit een scheuring is voortgekomen. Daarna bleef een kern over met Lou Landré en verder de anoniemen: Peter Tuinman, Fred Vaassen, ... Geleidelijk werd die uitgebreid en is het gezelschap stabiel geworden. Al was het heerlijk werken met Landré en Tuinman, toch voel ik dat ik ongeduldiger ben geworden, niet meer de nodige tijd uittrek om mijn visie duidelijk te maken. Mensen moeten zomaar in mijn concept kunnen binnenstappen. Ik ben nu te veel produktiegericht. Dat is fout. Ik heb geleerd dat een ensemble zo sterk is als zijn zwakste schakel. Misschien moet een gezelschap harmonisch kunnen functioneren, maar ik heb daar moeite mee, ik hou van een robbertje. Als alles goed gaat, gooi ik soms bewust roet in het eten, want ik heb weerstand nodig. Dat mag niet ten koste van de persoon gaan. Aan de basis moet een wederzijds vertrouwen zijn, ook respect voor ieders eigenheid én de bereidheid te werken, terwijl men in Nederland wil discussiëren."

*Wasteland
(Ro Theater- Werk-
centrum Dans)
Foto Leo Van Velzen*

"Terugkijkend op die zeven jaar Rotterdam, denk ik dat ik de acteurs-training had moeten kunnen doorzetten. In de praktijk is dat moeilijk gebleken. De meeste acteurs wonen niet eens in Rotterdam, dan valt het moeilijk, als er geen repetitie is, hen er toe over te halen voor een training naar de schouwburg te komen. Van zulke details hangt het vaak af. Op dat punt is het gezelschap blijven steken."

Er zijn toch ook positieve dingen te melden over Rotterdam?

"Een belangrijke verworvenheid van mijn Rotterdamse tijd is dat de zaak wat is opengegooid, naar kunstenaars uit de randgebieden. Ik heb gewerkt met componisten, Alsina bijvoorbeeld, met het Werkcentrum Dans, met het symfonisch orkest. Dat noop ik in mijn werk verder uit te bouwen. Tot mijn verbazing heeft de pers in geen artikel of recensie oor gehad voor de muziek van Alsina, die speciaal voor onze spektakels werd geschreven, opgenomen in klankstudio's in Parijs, alles heel zorgvuldig en bewust, maar men is er aan voorbijgegaan."

Wurggreep

Het Ro-Theater werd ook versterkt door dramaturgen, maar dat is geen onverdeelde succes gebleken. Je ergert je nogal aan theaterwetenschappers en dramaturgen.

"Ik erger mij vreselijk aan hen. Ze verklaren alles uit de ratio, slaan ons om de oren met woorden als dissociatie of idiosyncratisch. Het zou allemaal fantastisch zijn als het wezen van het theater primair bleef, maar dat precies wordt gewurld. Die enorme arrogantie! Ze weten alles! Mensen die weten zijn vervelend. Ik acht me met moeite in staat een vraag te formuleren, hooguit een vermoeden. 'Het is misschien zo', denk ik en laat het er bij. Ik wil het niet verklaren want ik heb niet meer dan dat vermoeden, maar zij verklaren alles, weten voor alles een analyse te bedenken. Dat doodt erg veel, want het

vage vermoeden is veel interessanter dan de mededeling van iets dat je 'weet'. Gedachtengangen die niet sluitend zijn maar elkaar kruisen, vind ik veel boeiender."

Ik zie daarin een verband met het beeldend theater, dat je sterkte is. De toeschouwer ziet verbanden die rationeel niet zo direct verwoord kunnen worden. Panizza die in 'Het Liefdesconcilie' door een toneelmachine verpletterd wordt, een beeld dat je nooit meer vergeet omdat het zoveel onbestemds betekend.

"Ik heb zelden een dramaturg gekend van wie ik vermoedde dat hij er niet op uit was mij te vermorzelen. In Hamburg, met Urs Jenny, voelde ik dat hij steunend meekeek, maar hier in Rotterdam was er een machtsstrijd, een wedijver, een echte wurggreep om iemands fantasieën kapot te maken. Ik heb vaak het been stijf gehouden, want had ik bij bepaalde beelden toegegeven, was er uiteindelijk niets gebeurd. Soms heb ik de theatrale omzetting niet gehaald, werd het staan- en praatwerk waarbij ik me afvroeg of het niet beter kon en of ze me niet gigantisch zaten te belazeren. Het duidelijkste voorbeeld is *Alice*, een voorstelling die ik de laatste week in elkaar heb moeten persen en waar ik uiteindelijk bijna geen affiniteit mee had, gemaakt op techniek, op doorzettingsvermogen. Het probleem was dat de teksten binnen kwamen rollen tot op de laatste repetitiedagen en totaal ingingen tegen de voorbereidende gesprekken. Je moest een half jaar uittrekken om met deze ontheatrale taal om te kunnen gaan. Ik had me moeten terugtrekken maar heb de première uitgesteld. Als regisseur zou ik alleen produktiegericht moeten zijn maar als artistiek leider heb je andere verplichtingen. Theaterpolitiek gezien is het bij een bezuinigingsronde erg onfortuinlijk één van de vier geplande produkties niet te laten doorgaan. Een regisseur zou dat recht moeten hebben, het zou hem minder snel fysiek en psychisch aantasten en je bespaart het publiek iets waar je zelf niet in gelooft. Daarom is *Alice* de concrete aanzet geweest om weg te gaan. Je voelt je als het hoofd van de politie dat zich heeft laten omkopen. Dan moet hij zijn badge inleveren."

Een Italiaans liedje

"Dat heb ik nooit eerder zo geformuleerd maar dat was in feite de aanleiding. Ik voelde om me heen een totaal tekort aan respect voor theatrale processen, ook geen liefde of overtuiging. De parasieten om je heen. Misschien is dat te gemakkelijk gezegd, te zwaar ook, maar mensen die scripts op tafel gooien en zeggen, voilà, daar is je voorstelling en de rest bijna overvloedig vinden... Het gaat niet meer om het aftasten van een wereldbeeld. Er is geen begrip voor het

